

COVID-19 SÜRECİNDE SINEMA ENDÜSTRİSİNİN EKONOMİK YAPISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Burak TÜRTEK¹

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

¹Dr. Öğr. Üyesi

Karabük Üniversitesi, Türker
İnanoğlu İletişim Fakültesi,
Karabük, Türkiye

E-Posta

burakturten@gmail.com

ORCID

0000-0002-1962-7781

Başvuru Tarihi / Received

17.04.2021

Kabul Tarihi / Accepted

30.08.2021

Sinema, ekonomik büyüklüğü ile yapım, dağıtım, gösterim şirketlerini, bu şirketlerde çalışan bireyleri ve tüketici konumundaki sinema seyircisini ilgilendiren büyük bir endüstridir. Geniş kitlelerle ilişkili olan bu büyük endüstrideki işleyiş, Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 salgını sonucunda alınan önleyici yasaklar ile tamamen durma noktasına gelmiştir. Pandemi kapsamında alınan önlemlerle birlikte, ABD ve Çin başta olmak üzere dünya genelinde sinema endüstrileri zarar görmüş ve bu zarardan Türk sinema endüstrisi de etkilenmiştir. Bu etkinin oluştuğu varsayımından yola çıkılarak Covid-19 salgınının, Türk sinema endüstrisi üzerinde yaratmış olduğu krizin ekonomik etkilerini ortaya koymak çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'de 2015-2020 yılları arasındaki seyirci sayısı, film hasılatları, sektörde çalışan sigortalı işçi sayısı, sinema salonu ve koltuk sayısı kategorilerinde sinema sektörüne ilişkin değişkenler doküman incelemesi tekniği ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu ortaya çıkan bulgular, Covid-19 sürecinde Türk sinema endüstrisinin ekonomik kayıplar yaşadığını ve kırılgan bir yapıda olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, mevcut krizin aşılması ve ileride yaşanabilecek olası krizlerin oluşturabileceği zararların azaltılması adına, sektörde reaktif ve proaktif yaklaşımların etkin şekilde kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Sinema Endüstrisi, Covid-19, Pandemi.

AN EVALUATION ON THE ECONOMIC STRUCTURE OF THE CINEMA INDUSTRY DURING THE COVID-19 PROCESS

ABSTRACT

Cinema, with its economic size, is a large industry that concerns production, distribution, and presentation companies, individuals working in these companies and cinema audience. The functioning of this large industry has come to a complete halt with the preventive bans taken because of the Covid-19 outbreak in Wuhan, China. With the measures taken within the scope of the pandemic, the cinema industries around the world, especially the USA and China, were damaged and the Turkish cinema industry was also affected by this damage. Based on the assumption that this effect occurred, it was determined as the aim of the study to reveal the economic effects of the Covid-19 epidemic on the Turkish cinema industry. Through the technique of document review, data obtained regarding the cinema sector such as the number of viewers of the 2015-2020 years, film revenues, the number of insured employees working in the sector, the number of cinema venues and seats have been examined and reported within the scope of the economic process that the movie industry has gone through during the Covid-19 process.

Keywords: Cinema, Cinema Industry, Covid-19, Pandemia.

GİRİŞ

Dünya genelinde yüzbinlerce insanın çalışma alanını oluşturan sinema ve yan sektörleri ekonomik büyüklüğü ile geniş kitleleri etkiler konumdadır. Gerek çalışanlar gerek yapım, dağıtım ve gösterim şirketleri gerekse tüketici konumundaki sinema seyircisi bağlamında büyük bir kitleyi ilgilendiren sinema, ekonomik büyüklüğü ve üretim biçimleri ile bir endüstri olarak tanımlanmaktadır. Bu büyük endüstri hemen hemen her ülkede hem yerel hem de küresel etkilere sahiptir. Küresel etkiye sahip en büyük sinema endüstrisi Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı Hollywood Sineması olarak görülmektedir. Hollywood Sinemasının yanı sıra Bollywood olarak adlandırılan Hindistan kökenli Hint Sineması gibi farklı ülkelerde de sinema endüstrileri bulunmaktadır. İdeolojik, kültürel ve ekonomik etkileri bulunan bu endüstrilerin ürünleri olan filmler ve diziler, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan milyonlarca seyircinin zihin dünyasına aynı anda etki edebilme gücüne sahiptir. Bu denli büyük etki alanına ve ekonomik yapıya sahip olan sinema, tarihsel süreç içerisinde farklı zamanlarda çeşitli krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin başlıca nedenleri arasında politik, ekonomik ve yönetsel etkenler bulunmaktadır. Kimi dönemlerde iktidara gelen yönetimlerin baskıları, kimi dönemlerde savaşlar, kimi dönemlerde ise ekonomik nedenlerle zorluk yaşayan sinema endüstrisi, 2020

yılının ilk çeyreğinde ortaya çıkan Covid-19 salgını sonucunda da zorlu günler geçirmeye başlamıştır.

Dünyayı etkisi altına alan ve salgın şeklinde ilerleyen koronavirüs hastalığı, yeni keşfedilen bir koronavirüs türü (COVID-19) olan ve 2019-nCoV ismiyle adlandırılan bulaşıcı bir hastalıktır. Hastalık ilk olarak 2019 yılının aralık ayı sonlarında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan şehrinde; ateş, öksürük ve nefes darlığı gibi şikâyetlerle solunum yollarında sorun olan bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde tespit edilen bu virüs, Türkiye'de ise ilk kez 10 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiş ve ilgili kurum/kuruluşlar gerekli önlemleri almak için harekete geçmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Hastalıkla mücadele için alınan önlemler arasında eğitim-öğretim faaliyetlerinin durdurulması, evden çalışma düzenine geçilmesi, sokağa çıkma kısıtlamalarının getirilmesi, kafe, restoran, sinema salonları vb. mekânların kapatılması, toplu film gösterimleri, tiyatro, konser vd. toplu etkinliklerin yasaklanması gibi birçok tedbir yer almıştır. Alınan bu tedbirler arasında sokağa çıkma kısıtlamaları ile sinema salonlarının kapatılması ve film/dizi setlerinin çalışmalarına ara verilmesi sektörü önemli ölçüde etkilemiştir.

Bu çalışma Covid-19 krizinin sinema endüstrisinin ekonomik yapısı üzerinde yarattığı etkiyi değerlendirmeyi amaçlayan betimleyici durum analizi çalışmasıdır. Endüstriye ilişkin uygulamaya konulan kısıtlamalar, atılan adımlar, yaşanan süreç ve bu sürecin ekonomik etkileri Türkiye özelinde değerlendirilmiştir. 2015-2020 yılları arasındaki sektörel durum, ekonomik veriler, seyirci sayısı, film hasılatları gibi verilerin değerlendirmesi yapılmış ve kriz, pandemi (salgın hastalık), sinema üçgeninde genel bir tablo ortaya konmuştur. Ortaya çıkan verilerin ilerleyen yıllarda yaşanabilecek farklı kriz durumlarında sinema endüstrisinin geliştireceği reaktif ve proaktif yaklaşımlara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1. Sinema Endüstrisi

Endüstri terimi, herhangi bir iş kolundaki çalışmaların bütünü; belirli bir ürünün üretim sürecinde, sürece dâhil olan unsurların tamamını kapsayan sistemi açıklamak için kullanılan iktisadi bir kavramdır. Sinema endüstrisi terimi de

sinemaya dair üretim sürecini ve sürece dâhil olan tüm unsurları içinde barındırmaktadır. Sinema endüstrisi diğer endüstrilerden farklı olarak kültür ürünlerinin yapılıp satıldığı, üretim ve dağıtım kanallarından oluşan bir piyasa olan kültür ekonomisi içerisinde değerlendirilmektedir (Hedetoft, 2000). İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimi olarak kullanılan sinema, hareketli görüntü teknolojilerinin 19. yüzyılın sonları itibariyle ortaya çıkması ve 20. yüzyıl itibariyle sinema filmleri, tanıtım ve reklam filmlerinin artış göstermesi, insanların sosyalleşmek adına sergiledikleri davranışların değişmesiyle birlikte sanatsal bir faaliyet olarak dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. 1895 ve 1910 yıllarında ekonomik anlamda bir değer kazanan sinema (Keskin, 2008) günümüzde, sahnesinden dekoruna; ses, ışık ve teknik ekiplerden oyuncusuna kadar birçok bireyin istihdam edildiği ve yapımcılar tarafından ciddi meblağda paranın harcandığı ve büyük oranlarda da paranın kazanıldığı; üretim, dağıtım ve gösterim aşamasından oluşan bir endüstri haline gelmiştir (Kırankabeş, 2018).

Sinema endüstrisinin ortaya çıkması ve gelişmesi, ülkelere göre farklılık göstermektedir. Sinemada ilk endüstrileşmenin Fransa'da gerçekleştiği bilinmektedir. Fransız Lumiere Kardeşlerin 1895 yılında Sinematograf adını verdikleri cihaz ile çektikleri ilk filmlerini Paris'teki Grand de Cafe'de bir ücret karşılığında toplu olarak göstermelerinin, sinemanın Fransa'da endüstrileşmesine ışık tuttuğu düşünülmektedir (Parlayandemir, 2011). Amerika Birleşik Devletleri'nde sinemanın bir endüstri hâline gelmesinde ise gezici sinemalar ve kent olgusunun katkısı olduğu öngörülmektedir. Bunun yanı sıra ABD'de 1905 yılında sinemayı bir eğlence aracı olarak gören işsizler ve göçmenler, sinemanın endüstrileşmesinde rol oynamışlardır (Erkılıç, 2003). 1903 yılında Hollywood'un bağımsız bir şehir olarak ilan edilmesi ile birlikte bu bölgede birçok yapım şirketi kurulmuş ve Hollywood'u Amerikan sinema sektörüyle iç içe geçirmiş, zamanla onun yerine kullanılan bir kavram hâline dönüştürmüştür (Güngör, 2013). ABD'de sinemanın bir endüstri kolu hâline dönüşmesinde gerek Hollywood'un yeni imajı gerekse 1920'li yıllarda Wall Street'in sinema piyasasına yaptığı yatırımlar başat rol oynamıştır (Erensoy, 2012). 1927 yılında Amerikan sinema sektöründe 42.000 kişinin çalışıyor olması bu durumu destekler niteliktedir (Crowley ve Heyer'den Akt., Ersöz; 2014: 276). 1930 yılında

sesin sinemaya girmesi, Hollywood’u sinema alanında dünyanın lideri haline getirmiş ve bu doğrultuda 1939’lu yıllarda sinema sektöründe çalışan kişi sayısı 177 bin 420’lere ulaşmıştır (Erensoy, 2012). 1930’larda başlamak üzere özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, Amerikan film endüstrisi uluslararası bir hâl almış ve tüm dünya pazarlarına hâkim olmuştur. Günümüz dünya sinema pazarında ise bu hâkimiyeti sürdürmekte olan Amerikan film endüstrisi özellikle Hollywood stüdyoları sayesinde dünya çapında egemenliğini sürdürmektedir. Bu stüdyolar hem Amerikan iç pazarını kontrol etme hem de dünya pazarının büyük bir kısmını kendi denetiminde tutma konusunda öncü rol oynamaktadır (Donahue, 1987). Ayrıca stüdyoların yurt dışı satışlarından elde ettikleri gelirlerin ABD’nin iç pazarından elde ettikleri gelirlerden daha fazla olduğu bilinmektedir (Potter, 1998). Çünkü bu firmalar sadece “üretim” ayağını değil, aynı zamanda küresel “dağıtım” ve “gösterim” zincirlerini de kontrol etmektedirler.

Türk sinemasın ise 14 Kasım 1914’te Fuat Uzkınay’ın Ayastefanos’ta bir Rus abidesinin yıkılmasına ilişkin çektiği filmle serüvenine başlamış, Cumhuriyet dönemiyle gelişimine devam edip Yeşilçam ile altın çağını yaşamıştır (Abisel, 1994). Bu noktada 1960 ve 1970’li yıllar Türkiye’de sinemanın endüstrileşmesi adına önemli yıllar olmasına rağmen iktisadi, siyasi ve sosyolojik değişimler televizyona olan ilginin ön plana çıkmasına neden olmuş ve bu durum doksanlı yıllarda Türk sinema endüstrisinin kriz dönemine girmesini tetiklemiştir (Hill, 2008). 2000’li yıllardan itibaren izleyici profilinin değişmesi, sinemacıların anlatımlarında olumlu anlamda değişikliklerin gözlemlenmesi, Türk filmlerinin teknik düzeyinin dünya standartlarını yakalaması ve sinema okullarında yetişmiş yönetmenlerin piyasaya hâkim olmaya başlaması Türk sinema endüstrisinin gelişimine yeniden ivme kazandırmıştır (Erus, 2007). Bu dönemde özellikle sinema sektörüne yapılan devlet desteği 2005 yılında yürürlüğe giren 5224 sayılı “Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun” ile yeni bir boyuta ulaşmış ve sektörü ekonomik anlamda canlandırmıştır. 2005 yılında gösterime giren yerli film sayısı 29 iken 2017 yılında 148 olmuş, 2005 yılında 11 milyon 457 bin olan yerli film seyirci sayısı 2017 yılında 40 milyonu aşmıştır. 2005

yılında %12 olan yerli film izlenme oranı 2017 yılında %56'lara yükselmiştir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2017).

Türkiye'de son on yılda inşa edilen alışveriş merkezlerinin sayısına paralel olarak artan sinema salonu sayısı Türkiye'de sinema endüstrisinin büyümesini olumlu yönde etkileyen bir diğer önemli etken olmuştur. 2003-2013 yılları arasında Türkiye'nin, sinema bileti satış verilerine göre büyüme oranında Rusya'dan sonra ikinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir (Kanzler, 2014). Son yıllarda ise Türk sinema endüstrisi, Çin ve Rusya'dan sonra dünyada en hızlı büyüyen üçüncü pazar hâline gelmiştir. Bu özelliği ile Türk sinema endüstrisi dünya sineması açısından önemli bir konuma yükselmiştir (Kanzler, 2014). 2016 yılında dünya genelindeki sinema pazarında 38,6 milyar dolarlık gişe hasılatı elde edilmesi sinema endüstrinin başarısını kanıtlar niteliktedir (European Audiovisual Council, 2016).

Kitlelere ulaşarak onları etkileyebilme gücüne sahip olan sinema endüstrisi uzun tarihi geçmişinde birçok sorun, kriz, sosyal, siyasal ve ekonomik olaya maruz kalmıştır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı, 1918 İspanyol Gribi, İkinci Dünya Savaşı, soğuk savaş, televizyonun ortaya çıkışı, videonun gelişimi sinemayı derinden etkileyen olaylardır. Günümüzde ise dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsü, tüm endüstriler gibi sinema endüstrisini de etkilemiştir. Aşağıdaki bölümde Türk sinema endüstrisinin maruz kaldığı krizlere daha detaylı değinilecektir.

2. Krizler ve Sinema

Kriz vuku bulduğunda karar vericileri şaşkırtan, kurumun öncelikli hedef ve amaçlarını tehdit eden; önlemek için ise zamanın kısıtlı olduğu, bu sebeple özellikle kurumların sistemleri üzerinde baskı yaratan bir durum olarak nitelendirilmektedir (Hermann,1972: 187). Krizler önceden tahmin edilemeyen ve anlık gelişen, hızlıca çözülmesi veya önlem alınması gereken; kurumların sürdürülebilirliğini, hedef ve amaçlarını tehdit eden gerilim durumlarıdır (Seçilmiş ve Sarı, 2010: 508). Kriz ile ilgili alan yazınında yapılan tanımlamaların ortak özelliği beklenilmeyen bir durum olup ani bir şekilde ortaya çıkması ve var olan işleyiş ve düzeni bozan istenmeyen olumsuz durumlar olmasıdır (Övgün ve Gül, 2019: 174). Aniden ortaya çıkan krizler panik ve şaşkınlık durumunu da beraberinde getirdikleri için stratejik bir şekilde ele

alınması gereken olaylardır. Ortaya çıktıklarında ne kadar süre devam edeceklerini ve ne derece zarar vereceklerini öngörmek imkânsız olduğu için kriz durumlarının iyi yönetilmesi kurumların sürdürülebilirliği ve itibarı adına önem teşkil etmektedir.

Doğrudan ve dolaylı olarak birçok sektörü etkileyen ve kültür endüstrisinin bir parçası olan sinema, insanlar için sadece bir kaçış ve eğlence aracı olmanın ötesinde ideoloji ve iktidarlar için de bir propaganda, meşrulaştırma ve homojenleştirme aracıdır. Bu denli büyük etki alanına ve ekonomik yapıya sahip olan sinema, tarihsel süreç içerisinde farklı zamanlarda çeşitli politik, ekonomik ve yönetsel krizlerle karşı karşıya kalmıştır. 1960 ve 1970’li yıllar Türk sinemasının altın çağı olurken, 1980’li yıllar ise Türk sineması için kırılma noktası olmuştur. 12 Eylül darbesi ile gelen rejimle beraber sinema filmleri sansüre uğramış, birçok film sansür dolayısı ile gösterime girememiş, birçok yönetmen film çekememiş ve sinema salonları kapalı kalmıştır. Turgut Özal döneminde Yabancı Sermaye Kanunu’ndaki değişiklikler sonucunda tüm dünyada yaygınlaşan multipleks sinema salonları, ABD sermayeli şirketlerle beraber Türkiye’de de açılmaya başlamış, bununla birlikte yerli film üretimi durma noktasına gelmiş ve yabancı film ithalatı artış göstermiştir (Tüzün, 2013: 91). Lüleli (2016) Türkiye’deki darbelerin sinema sektörüne etkileri üzerine yapmış olduğu çalışmasında, 12 Eylül 1980 darbesinde uygulanan katı askerî vesayetın sinema sektörünü olumsuz etkilediğini, Türk sinemasının üretiminde ve sinema salonlarına giden izleyici sayısında düşüş yaşandığını ifade etmiştir.

1990’lı yıllar ise Türk sineması için krizin daha da derinleştiği yıllar olmuştur. 1991 yılı itibarıyla SSCB’nin dağılması, ABD’nin ekonomik ve siyasal olarak güçlenmesini beraberinde getirmiştir. Sinemada ABD sermayeli dağıtımcı şirketler Türkiye pazarına hâkim olarak genellikle yapımcısı, dağıtımcısı ya da gösterim haklarına sahip oldukları filmleri multipleks sinema salonlarında gösterime sokmaya başlamışlardır (Tüzün, 2013: 91; Mezda, 2020: 77). Bu da Türk sinemasını yapım ve dağıtım konusunda olumsuz anlamda etkilemiştir.

2000’li yıllarda ise dijital teknolojinin gelişmesi, filmlerin kolay kopyalanabilir ve taşınır formata dönüşmesini sağlayarak sinema izleyicisini sinema salonlarından ziyade dijital medya ortamına kaydırmıştır. Sinema sektörü, 2018 yılı sonlarında başlayan ve 2019 yılı boyunca devam eden “patlamış mısır (pop-corn)”

krizine maruz kalmıştır. Mars Dağıtımın sinema salonlarında patlamış mısırı zorunlu tutarak bilet fiyatlarına eklemesiyle başlayan bu kriz, sinema salonlarında film izleyen seyirci sayısında ciddi bir düşüşe neden olmuştur. Aynı zamanda yapımcıların bu krizin ardından filmlerini gösterime sokmadan ya da gösterim devam ederken sinema salonlarından geri çekerek yeni medya ortamlarına vermesine neden olmuştur.

Kimi dönemlerde iktidara gelen yönetimlerin baskıları, kimi dönemlerde savaşlar, kimi dönemlerde ise ekonomik nedenlerle zorluk yaşayan sinema endüstrisi, 2020 yılının ilk çeyreği itibariyle ise Covid-19 sebebiyle ciddi bir kriz durumuyla baş başa kamıştır. Ülkelerin karantina sürecine girmesi ve sosyal yaşama kısıtlamalar, yasaklar getirilmesi, sinema endüstrisinin de özellikle yapım (üretim) ve dağıtım/gösterim aşamalarını sekteye uğratmıştır. Sektörün aktif olduğu bir dönemde gerçekleşen kriz, hem sinema çalışanlarını, yapım ve dağıtım şirketlerini hem de seyircileri etkilemiştir. Türk sinema endüstrisi de yapısal sorunlarıyla birlikte karşılaştığı Covid-19 krizi ile ekonomik anlamda sarsılmıştır. Aşağıdaki bölümde Covid-19 sürecinde dünya ve Türk sinema endüstrileri irdelenerek Türk Sineması özelinde yaşanan gelişmeler ve sorunlar üzerinde durulacaktır.

3. Covid-19 Krizi ve Dünya Sinema Endüstrisi

İlk olarak 2019 yılında Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde görülen Covid-19 virüsü, o tarihten bu yana hızla küresel olarak yayılmaya devam etmiştir. Bulaşma hızı yüksek olan Covid-19, ölüm riski yüksek olarak tanımlanan hastalıklar içerisinde birinci sırayı almıştır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünya genelinde yeni tip korona virüs (Covid-19) vaka sayısının 179 milyonu geçtiği, salgın nedeniyle dünya genelinde şimdiye kadar 3 milyon 883 bin 171 kişinin hayatını kaybettiği ve salgının 180'den fazla ülkede görüldüğü tespit edilmiştir (Worldometer, 2021). Bu durum karşısında Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19 hastalığını pandemi ilan etmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Hiç kuşkusuz, küresel ölçekte vuku bulan Covid-19 virüsü tüm dünyada hayatın günlük işleyişini bozarak, insanları alışık olmadıkları bir durumla karşı karşıya bırakmıştır. Dünya genelinde ciddi bir sağlık tehdidi oluşturmakla beraber ekonomileri de olumsuz yönde etkileyen Covid-19 virüsü; üretim, istihdam ve gelir

kayıplarına yol açmıştır. Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsünün yayılmasını önlemek ve etkileriyle baş edebilmek adına alınan önlemler ve yürütülen uygulamalar, ulaşım, turizm ve ticaret olmak üzere birçok endüstriyi etkilemiştir. Bu süreçten en çok etkilenen endüstrilerden biri hiç kuşkusuz sinema endüstrisi olmuştur. Ülkelerin karantina sürecine girmesi ve sosyal yaşama kısıtlamalar, yasaklar getirmesi, sinema endüstrisinin de özellikle yapım (üretim) ve dağıtım/gösterim aşamalarını sekteye uğratarak sektörde harcama çöküşü (talep şoku) ve buna bağlı olarak arz (üretim) şoklarına yol açmıştır. Çekilmekte olan projelere ara verilmesi, çekim aşamasındakilerin durdurulması, sinema salonlarının kapatılması, gösterimler ve festivallerin iptal edilmesi veya ertelenmesi sektörün en aktif olduğu dönemde hem sinema çalışanlarına hem de yapım ve dağıtım şirketlerine ekonomik anlamda kayıplar yaşatmıştır (Şani, 2020).

Salgın hem ülke hem de dünya sinema endüstrisini aynı anda etkileyerek sistemin tamamının durmasına sebep olmuştur. Nisan ayı verilerine göre dünyanın en büyük 10 sinema pazarında yaşanan gişe kaybı yüzde 59'dur (Boxoffice, 2020). Danışmanlık ve denetim firması PwC'nin yayımladığı "Küresel Eğlence ve Medya Görünümü 2019-2023" isimli rapora göre, global sinema sektörü büyüklüğü 2018 yılında 2,1 trilyon dolarken 2019 yılı için 2,2 trilyon dolar, 2020 yılı için ise 2,3 trilyon dolar olarak öngörülmüş fakat küresel biçimde yayılmaya başlayan Covid-19 virüsü dengeleri alt üst ederek başta Amerikan sinema endüstrisi olmak üzere birçok dünya ülkesinin sinema endüstrisinin ekonomik gelişimine ket vurmuştur (Melis, 2020). 35 bin salon ve yılda 15 milyar dolarlık sinema ekonomisi ile dünya sinema endüstrisinin neredeyse %80'ini oluşturan Amerikan sinema endüstrisi, Covid-19 virüsünden en fazla zarar gören sinema endüstrisi olmuştur. Hiç kuşkusuz ülke içi tüketim dinamikleri açısından halkın en çok rağbet ettiği eğlence unsuru olan sinema, ABD ekonomisinin egemen unsurlarından biridir (King, 2002). Salgının Mart 2020 tarihi itibari ile etkisini artırması, ABD'de 536 sinema salonunun Ekim ayına kadar geçici olarak kapanmasına neden olmuş, bu durum da doğrudan 45 binden fazla kişinin işsiz kalmasını tetiklemiştir (Dönmez Ersöz, 2020). 2020 yılının başlangıcından Ekim ayına kadar toplam gişe hasılatı 11,4 milyar dolar olan ABD sineması, 2020 yılı için gişe hasılatında %60 oranında bir düşüşün, diğer bir deyişle

5,5 milyar dolar kaybın Ekim 2020 tarihi itibariyle oluştuğunu raporlamıştır (Box Office, 2020).

Dünyanın en büyük 10 sinema pazarından 5'inin yer aldığı Asya-Pasifik bölgesi ise, Covid-19 virüsü dolayısı ile sinemalarını geçici süreliğine kapatma kararı alarak 2020 yılının ilk çeyreğinde 528 milyon dolar hasılat ile gişede %88'lik bir düşüş yaşamıştır. ABD'den sonra dünyanın en güçlü sinema endüstrisine sahip olan Çin ise salgının yayılmasıyla beraber Ocak 2020 tarihinde 70 bin sinema salonunu önlemler kapsamında geçici süreliğine kapatma kararı almıştır. Bu durum 2019 yılının ilk iki ayında 2,15 milyar ABD doları olan gişe hasılatını, 2020 yılının ilk iki ayında 3,9 milyon ABD dolarına geriletmiştir. Asya-Pasifik bölgesi sinema endüstrisinde önemli oranda pazar payına sahip olan Güney Kore, sinema salonlarının kapalı olma zorunluluğunun olmamasına rağmen 2019 yılı Nisan ayında toplam 13,3 milyon bilet satarken 2020 yılında 972 bin adet bilet satışı gerçekleştirmiş ve gişe hasılatları bir önceki yıla oranla %65 oranında azalmıştır. Çin ve Güney Kore'den sonra Asya-Pasifik sinema endüstrisinde üçüncü en büyük pazara sahip olan Japonya ise Covid-19 sürecinde bir önceki Mayıs ayına oranla gişe hasılatında %46'lık bir kayıp yaşamıştır (BoxOffice, 2020).

Avrupa sinema endüstrisi incelendiğinde ise Avrupa'da Covid-19 kapsamında alınan önlemler dolayısı ile özellikle Fransa, Almanya ve İngiltere'nin gişe hasılatında %30 oranında düşüş yaşandığı rapor edilmiştir. Pandemi sürecinde İngiltere'de sinema endüstrisi ve bu endüstriye bağlı iş kollarında çalışan 240 bin kişi işsiz kalmış ve Almanya'da gişe hasılatları %75 oranında azalmıştır (Aydemir, 2020). Pandemi sürecinde Türkiye'deki sinema endüstrisinde ise ABD, Asya-Asya Pasifik ve Avrupa sinema endüstrisi ile benzer süreçler yaşanmıştır. Türkiye'de 11 Mart'ta görülen ilk vakanın ardından başlayan kısıtlamalar, 16 Mart tarihi itibariyle İçişleri Bakanlığı'nın 81 il valiliğine gönderdiği "Corona Virüs Tedbirleri" konulu ek bir genelgeyle ciddi boyutlara ulaşmıştır (İç İşleri Bakanlığı, 2020). Bu genelge kapsamında sinema salonları kapanmış, vizyondaki filmlerin gösterimleri durdurulmuş, vizyon bekleyen filmler tarihlerini ertelemek zorunda kalmış, galalar iptal edilmiş, festivaller ertelenmiş, setler paydos etmiş ve çekimlere ara verilmiştir. Türk sinema endüstrisi Covid-19 virüsü ile diğer ülkeler gibi büyük bir krize

girmiştir. Covid-19 ile uygulamaya konulan kısıtlamalar, atılan adımlar, yaşanan sürecin yarattığı ekonomik etkiler Türk Sinema endüstrisi özelinde aşağıdaki bölümde incelenecektir.

4. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmanın amacı Covid-19 krizinin Türk sinema endüstrisi üzerinde yaratmış olduğu ekonomik etkileri sayısal verilerle ortaya koyabilmek, salgının Türk sinema endüstrisinde yarattığı krizi incelemek ve olası çıkış yollarını saptamaktır. Tarama modelinin benimsenmiş olduğu bu çalışmada nitel veri analizi yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak incelemek için kullanılan bir yöntemdir (Wach, 2013). Ayrıca doküman analizi, nitel araştırmalar kapsamında tercih edilen diğer yöntemler gibi, verilere anlam yüklemek, ilişkili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verileri incelemek ve yorumlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Corbin ve Strauss, 2008).

Doküman incelemesi yöntemi kullanılan bu çalışmada, Covid-19 ve sinema bağlamında 18 Mart 2020 ile 21 Aralık 2020 tarihlerine ait ikincil veriler web günlükleri ve basın yayın siteleri üzerinden elde edilmiştir. Resmî istatistik siteleri üzerinden ise 2015 ile 2020 yıllarına ait, sektörün ekonomik ve istihdam büyüklüğüne dair ikincil veriler toplanmıştır. 2015 ile 2020 yılları arasındaki son 5 yıllık verilerin kullanılmasının nedeni ise karşılaştırmalı bir durum analizinin yapılmasıdır. Araştırma kapsamında incelenen değişkenler; seyirci sayısı, film hasılatları, sektörde çalışan sigortalı işçi sayısı, sinema salonu ve koltuk sayısı verilerinden oluşmaktadır. 2015 ve 2020 yıllarına ait sinema salonu, koltuk sayısı ve sigortalı işçi sayısı Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) resmî internet sayfasından alınmış, film hasılatları ve seyirci sayısına ait veriler ise sinema filmleriyle ilgili küresel bir sayfa olan ve iki haftada bir güncellenen Box Office internet sitesinden elde edilmiştir. Elde edilen veriler bir Excel dosyasına sistematik olarak kaydedilmiştir. Kaydedilen veriler Excel programı vasıtasıyla klasik yüzde hesaplama yöntemi ile istatistiksel olarak çözümlenmiş ve grafikler vasıtasıyla yorumlanmıştır. Yorumlar Türk sinema endüstrisinin Covid-19 krizinde yaşamış

olduğu ekonomik süreç kapsamında kavramsal olarak bulgular kısmında raporlanmıştır.

Bu çalışma, diğer araştırmalardan farklı olarak, küresel büyüklüğü milyonlarca dolar olan ve yapım, dağıtım, gösterim şirketlerini, bu şirketlerde çalışan bireyleri ve tüketici konumundaki sinema seyircisini ilgilendiren sinema endüstrisinin özellikle Türkiye özelinde uğramış olduğu ekonomik kaybı ortaya koymaktadır. Ayrıca alan yazınında Covid-19'un turizm sektörü başta olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti ekonomisi üzerinde yaratmış olduğu ekonomik etkilerinin var olduğu bilinmekle beraber (Akca, 2020; Bahar ve Çelik, 2020 ve Soylu, 2020) sinema endüstrisi üzerinde yarattığı etkilerin değerlendirildiği çalışmalara rastlanmamış olması, alan yazınındaki boşluğu doldurması açısından bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Çalışmada Covid-19 salgınının Türk sinema endüstrisi üzerindeki ekonomik etkilerinin tespit edilmesine yönelik aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

- *Covid-19 salgını Türk sinema endüstrisi üzerinde ekonomik anlamda olumsuz etki yaratmakta mıdır?*
- *Covid-19 salgınının yaratmış olduğu krize yönelik Türkiye'de sinema endüstrisinin göstermiş olduğu tutumlar nasıldır?*
- *Covid-19 krizinin yapım aksına, sinema salonlarına, sektör çalışanlarına ve film festivallerine etkisi bağlamında hangi çözüm yolları oluşturulabilir?*

5. Bulgular

Bu kısımda araştırma kapsamında ele alınan sinema seyirci sayısı, toplam film hasılatları, sinema endüstrisinde çalışan sigortalı işçi sayısı, sinema salonu ve koltuk sayısı verilerinin 2015-2020 yılları arasındaki değişimi "Pandemi sürecinde Türkiye'deki sinema sektörü" başlığı altında istatistiksel olarak tablo ve grafikler aracılığı ile sunulacaktır.

5.1. Pandemi sürecinde Türkiye'deki Sinema Endüstrisi

Teknolojinin ilerlemesi, kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, ekonomik ve sosyal gelişim gibi durumlar Türkiye'nin dünya ile entegrasyonunu güçlendirmiştir.

Küresel dünya ile daha uyumlu politikalar izleme eğilimine giren Türkiye’de, sinema endüstrisine olan ilgi ve yatırım artmıştır. Devlet teşvikleri, kültür politikaları, medyanın yerli filmlere yaklaşımı, festivallerin önemi ile kamusal yaşamda kapladığı alan, sinema endüstrisinin örgütlenmesi ve özel sektörün sinemayla olan ilişkisi gibi etmenler, sinemanın toplam iktisadi ölçөгünü artırmakla beraber sektörü ülke ekonomisine katkı sağlayan önemli alanlardan biri hâline getirmiştir. Fakat 2020 yılının ilk çeyreği itibariyle Çin’de başlayıp tüm dünyaya hızla yayılan Covid-19 virüsünün 10 Mart 2020 tarihinde Türkiye’de görülmesiyle beraber hastalığın yayılımının ve etki düzeyinin azaltılması için bir dizi koruyucu ve önleyici tedbirler alınmıştır. Sağlık Bakanlığı ile yapılan değerlendirmeler sonucunda İçişleri Bakanlığı tarafından gönderilen ek genelge kapsamında umuma açık istirahat ve eğlence yerleri olarak faaliyet yürüten; tiyatro, sinema, gösteri merkezi, konser salonu, nişan/düğün salonu, çalgılı/müzikli lokanta/kafe, gazino, birahane, taverna, kahvehane, kıraathane, kafeterya, kır bahçesi, nargile salonu, nargile kafe, internet salonu, internet kafe ve her türlü oyun salonları, her türlü kapalı çocuk oyun alanları (AVM ve lokanta içindekiler dâhil), çay bahçesi, dernek lokalleri, lunapark, yüzme havuzu, hamam, sauna, kaplıca, masaj salonu, SPA ve spor merkezleri faaliyetlerini geçici bir süreliğine durdurmak zorunda kalmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2020). İnsanların kapalı alanlarda toplanmasının salgının yayılmasına neden olması dolayısıyla 16 Mart’ta sinema salonlarının geçici süreliğine faaliyetlerini durdurma kararı alınmış ve bu karar 1 Temmuz 2020 tarihine kadar uygulamada kalmıştır. Bu karar ile vizyona girmesi planlanan filmlerin, çeşitli sinema organizasyonlarının ve film festivallerinin ertelenmesi ya da iptal edilmesi sinema endüstrisine ekonomik kayıplar yaşatmıştır. 1 Temmuz 2020 itibari ile faaliyetlerine devam etmeye başlayan sinema salonları virüs yayılım hızının artmasıyla beraber İçişleri Bakanlığının yayımlamış olduğu ek genelge ile 20.11.2020 tarihi itibariyle 31.12.2020 tarihine kadar tekrar faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2020).

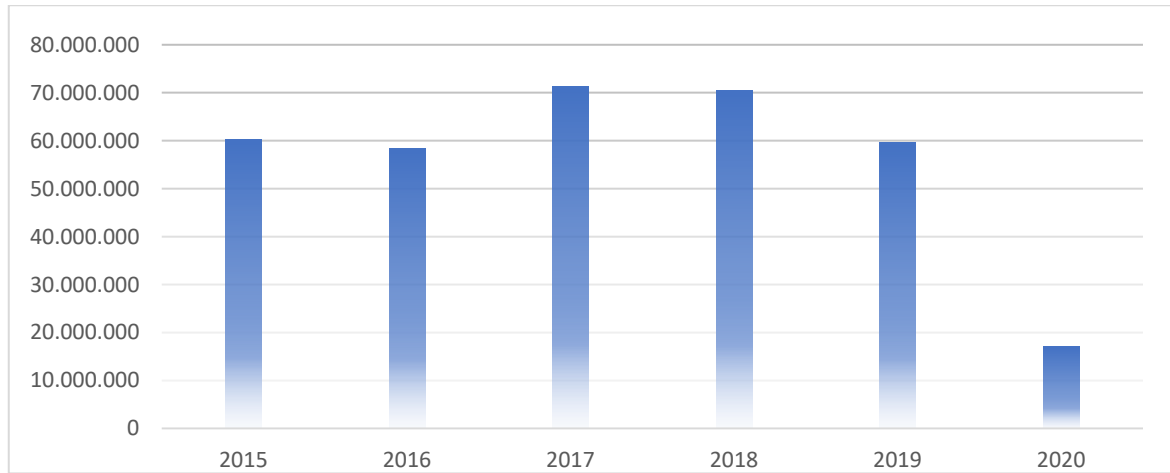
Pandemi sürecinde sinema sektöründe yaşanan kayıplar seyirci sayısı, gişе hasılatı ve sektörde çalışan işçi sayısındaki değişim oranları verilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

Tablo 1. 2015-2020 Yılları Arasında Toplam Seyirci Sayısı

YIL	Seyirci Sayısı
2015	60.228.409
2016	58.287.772
2017	71.188.594
2018	70.409.779
2019	59.556.020
2020	17.414.850
Genel Toplam	337.085.424

Kaynak: (<https://boxofficeturkiye.com/yillik>; TÜİK, 2020)

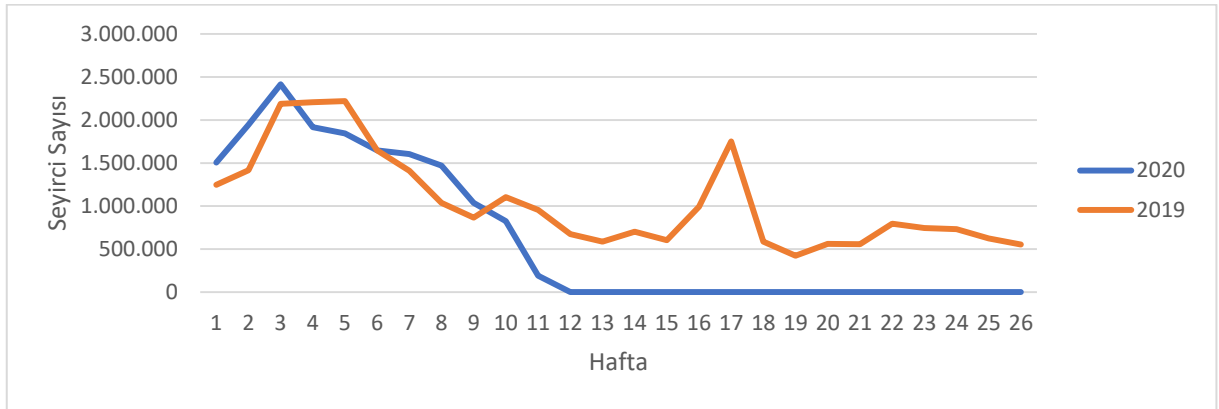
Sinema verileri incelendiği takdirde 2017 yılında sinema seyirci sayısının 71 milyon 188 bin 594 kişi, 2018 yılında 70 milyon 409 bin 779 kişi, 2019 yılında ise bu rakamın 59 milyon 556 bin 20 kişi olduğu görülmektedir. 2020 yılında (16 Mart-1 Temmuz 2020 ile 20 Kasım-21 Aralık 2020 hariç) toplam seyirci sayısının 17 milyon 414 bin 850 olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Sinema Seyirci Sayısı 2015-2020

Yukarıdaki grafik incelendiğinde 2016 yılında 58 milyon 288 bin olan sinema seyirci sayısı, 2017 yılında bir önceki yıla oranla %22,1 artış göstererek 71 milyon 189 bine yükselmiştir. 2017 yılına göre %1,1 düşüş yaşayan sinema seyirci sayısı 2018 yılında 70 milyon 409 bine düşerken, 2019 yılında ise %15,4 oranında bir düşüş ile 59 milyon 556 bine inmiştir. Sinema salonlarının kapatıldığı 15 Mart ve 1 Temmuz 2020 ve 20 Kasım-21 Aralık 2020 tarihleri dışında kalan günlerde ise 2020 yılı sinema seyirci sayısı 17 milyon 414 bin 850'dir. 2015 yılından beri göreceli artış gösteren sinema seyircisi sayısı 2019 yılında, kamuoyunda "Mısır Savaşları

(Popcorn)” olarak isimlendirilen promosyon tartışmaları sebebiyle Türk sinema endüstrisinin duraklama yaşamasına neden olmuş ve bu durum sinema seyirci sayısında düşüşü de beraberinde getirmiştir. Sinema salonu işletmecileri, film yapımcısı veya dağıtımıcısı olmak üzere sektör paydaşlarını ikiye bölen bu Mısır Savaşı, 2019 yılında Türk sinema endüstrisini hasılat, seyirci sayısı, sinema salonları ve çalışanlar bağlamında kayıplara uğratmıştır. 22 Ekim 2019 tarihi ile Resmi Gazete’de yayımlanan yeni Sinema Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin esasların yer aldığı “Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in” sinema sektörünün eski gücünü yeniden kazandırması planlanırken yılsonunda vuku bulan Covid-19 virüsü sektörün canlanmasının önüne ket vurmuştur. 2020 yılının bitmesine bir aylık süre olmasına rağmen sinema seyirci sayısı 20 milyonu aşamamıştır. Bu rakam küreselleşmeyle beraber Türkiye’nin ciddi bir kültürel deformasyona uğraması ve Hollywood filmlerinin işgali gibi nedenlerden dolayı Türk sinema tarihinin bitkisel hayatta olduğu 90’lı yılların seyirci sayısına neredeyse eş değerdir.

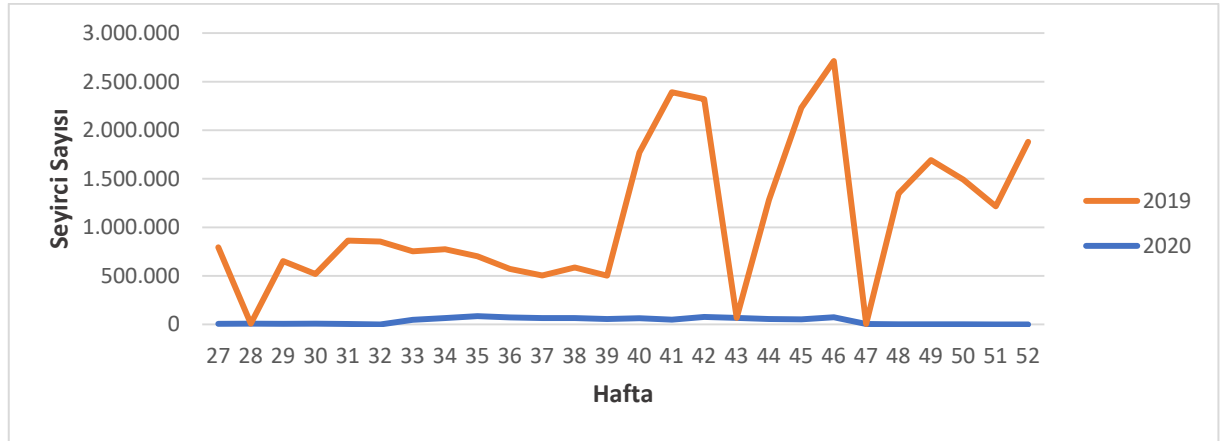
Şekil 2. 2019 ve 2020 Yılı Haftalık Toplam Seyirci Sayısı (İlk 26 Hafta)

2019 ve 2020 yılı haftalık bazda sinema seyircisi sayısı incelendiğinde 2019 yılında ilk 26 hafta, yani ocak ile haziran ayları arasında dönemsel olarak artış ve azalışlar görülmektedir. Sinema seyirci sayısının genellikle filmlerin vizyona giriş tarihi ve okulların tatil dönemleri olan ocak-şubat (3. ve 5. hafta) aylarında arttığı ve ilerleyen haftalarda aynı düzeyde seyrettiği görülmektedir. 2020 yılı Covid-19 dönemi tedbirleri öncesi (11. haftaya kadar) sinema seyirci sayısı 2019 yılındaki grafikte aynı seyir düzeyindeyken, 12’nci haftada, yani 16 Mart 2020 yılında sinema

salonlarının kapatılma kararının alınmasından 1 Temmuz 2020 yılına kadar sinemalar seyircisiz kalmıştır.

Şekil 3. 2019 ve 2020 Yılı Haftalık Toplam Seyirci Sayısı (Son 26 Hafta)

Sosyal mesafenin korunması ve kişisel hijyen kurallarının sağlanması ön koşulu ile 1 Temmuz 2020 itibari ile tekrar hizmet vermeye başlayan sinema salonları ölü sezon olarak tabir edilen temmuz ile ağustos ayları arasında (27. ile 31. hafta arası) yaklaşık 33 bin seyirci sayısına ulaşırken ağustosun son haftası yani 33. hafta ile ivme kazanmış, eylül ayı sonu ve ekim ayı ortası itibari ile seyirci sayısı yaklaşık 610 bine ulaşmıştır. Bu tarihler arasında diğer tarihlere nazaran seyirci sayısındaki görece artış, insanların riske duyarlılık oranlarının azaldığının ve bakanlık kapsamında sinema salonlarınca alınan kurallara güvenin bir göstergesidir. Aynı zamanda bu durum 26 Ağustos tarihinde, sinema seyircisi tarafından yaptığı işler beğeni ile takip edilen yönetmen Christopher Nolan'ın Tenet filminin vizyona girmesi ile de ilişkilendirilebilir. 14 Ağustos-22 Ekim 2020 tarihleri arası (33. ve 42. hafta arası) toplam seyirci sayısı %9 oranında azalarak 554 bin 968 olmuştur. 43. ile 46. hafta arasında ise bu sayı 249 bin 748 iken 47. hafta itibariyle %93 oranında düşüş yaşayarak 4 bin 541 olmuştur. Devam eden haftalarda ise bu sayı 48. haftada bin 128, 49. haftada bin 45 ve 50. haftada, yani yasağın geldiği 20 Aralık haftasında ise 803 seyirciye kadar gerilemiştir.

Tablo 2. 2015-2020 Yılları Arasında Toplam Film Hasılatı ve Ortalama Bilet Fiyatı

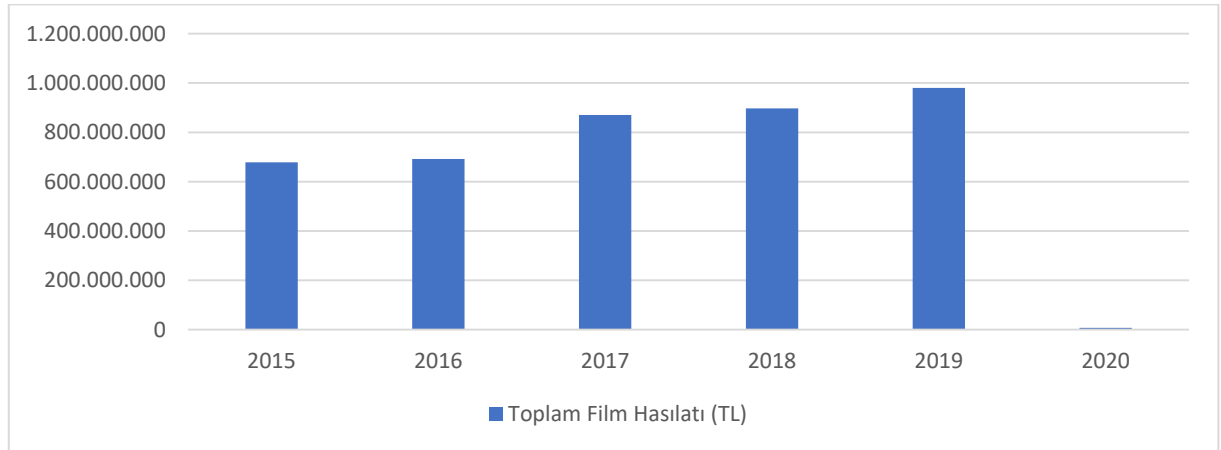
Yıl	Toplam Film Hasılatı (TL)	Ortalama Bilet Fiyatı (TL)
2015	678.557824	11,27

2016	691.704828	11,87
2017	870.773224	12,23
2018	896.780475	13,74
2019	980.410567	16,46
2020	9.945.029	17,21

Kaynak: (<https://boxofficeturkiye.com/yillik>)

2015-2020 yılları arası toplam film hasılatı tablosu incelendiğinde 2017 yılında film hasılatının 870 milyon 773 bin 224 TL, 2018 yılında 896 milyon 780 bin 475 TL, 2019 yılında ise 980 milyon 410 bin 567 TL olduğu görülmektedir. 2020 yılının ilk üç çeyreğinde (16 Mart-1 Temmuz ile 20 Kasım-31 Aralık 2020 hariç) ise toplam film hasılatının 9 milyon 945 bin 29 TL olduğu görülmektedir. Ortalama sinema bileti fiyatları 2017 yılında 12,23 TL, 2018 yılında 13,74 TL iken 2019 yılında ise bu fiyat 16,46 TL'ye kadar yükselmiştir. 2020 yılında ise sinema biletleri ortalama 17,21 TL'ye satılmaktadır.

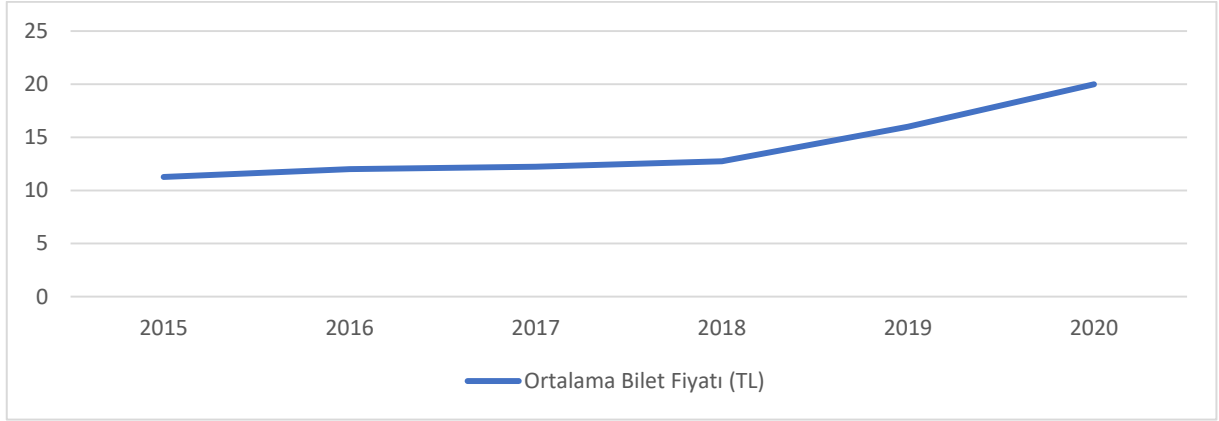
Şekil 4. 2015 - 2020 Yılları Arasında Haftalık Toplam Film Hasılatı

Yukarıdaki grafik incelendiğinde ise 2016 yılında 691 milyon 704 bin 828 TL olan toplam film hasılatı, 2017 yılında bir önceki yıla oranla %25,9 artış göstererek 870 milyon 773 bin 224 TL'ye yükselmiştir. 2017 yılına göre %3 artan toplam film hasılatı, 2018 yılında 896 milyon 780 bin 475 TL olurken, 2019 yılında ise %9,3 artış oranı ile 980 milyon 410 bin 567 TL'ye yükselmiştir. Sinema salonlarının kapatıldığı 15 Mart-1 Temmuz ve 20 Kasım-31 Aralık 2020 tarihleri dışında kalan günlerde ise 2020 yılı toplam film hasılatı 9 milyon 945 bin 29 TL olmuştur. 2008 yılında 38,4 milyon izleyici ile ulaştığı 69 milyon TL toplam hasılatı, 2018 yılında 301 milyon izleyici ve 874 milyon TL hasılatı ulaştıran Türk sinema endüstrisi, son 10 yılda

gerçekleştirdiği büyüme ile sinema endüstrinin ülke ekonomisinde etkin rolünün ve sektörün canlılığının bir göstergesidir.

Şekil 5. 2015 ve 2020 Yılı Ortalama Bilet Fiyatı (TL)

Yıllara göre ortalama bilet fiyatı incelendiğinde 2015-2018 yılları arasında ortalama bilet fiyatlarındaki artış oranı, 2018 ile 2019 yılları arasında %30, 2019 ile 2020 yılları arasında ise %25 oranında olduğu görülmektedir. 2019 yılında izleyici sayısı 2015 yılına göre %15,4 oranında azalmış olsa da bilet fiyatlarında yaşanan kademeli artış sinema hasılatını doğrudan etkileyerek 2019 yılında 870 milyon TL'den 874 milyon TL'ye çıkartmıştır. 2019 yılında izleyici sayısında düşüşün yaşanmasına rağmen gişe hasılatında yükseliş göze çarpmaktadır. Bu yükselişin sebebi patlamış mısır krizinin çıkış noktası olan artan bilet satış fiyatlarıyla ilişkilendirilebilir. 2018 yıl sonu itibari ile girmiş olduğu "Mısır Krizi"ni 2019 yılında çözen Türk sinema endüstrisi, 2020 yılında artışın devamını beklerken Covid-19 krizi ile tekrar bir sarsılmaya maruz kalmıştır. Sezonun en yoğun olduğu dönemlerde, Covid-19 virüsünün bulaş oranının artmasını engelleme kapsamında alınan önlemler doğrultusunda sinema salonlarının kapatılması, endüstrinin önemli gelir kaynaklarına ket vurmuştur. Film yapımcıları ve dağıtıcıları tarafından yapılan açıklamalar sinema endüstrisinin 2020 yılında Nisan ayı sonuna kadar olan süreçte toplamda 150 milyon TL gelir kaybı yaşadığını gözler önüne sermektedir (Çalışkan, 2020). Film dağıtıcısı olan firmaların kendi bünyelerinde yapmış oldukları analizlere göre, bir film dağıtıcısı yılda ortalama 60 milyon sinema bileti satışı yapabilirken, 2020 yılında Covid-19 dönemi öncesi ve karantina sonrası sinema

salonlarının tekrar faaliyete geçmesi ile 20 milyon sinema bileti dahi satamamıştır (Uluç, 2020).

Tablo 3. 2015-2020 Yılları Arasında Toplam Salon, Koltuk ve Sigortalı Çalışan Sayısı

Yıl	Salon Sayısı	Koltuk Sayısı	Sigortalı Çalışan Sayısı
2015	2.356	297.610	23.407
2016	2.483	307.456	18.539
2017	2.692	328.845	18.099
2018	2.858	342.813	14.407
2019	2.826	337.914	23.444
2020	2.698	317.763	-

Kaynak: (TÜİK,2020; SGK, 2020)

Yukarıdaki 2015-2020 yılları arasında toplam salon, koltuk ve sigortalı çalışan sayısı tablosu incelendiğinde ise 2017 yılında sinema salonu sayısının 2 bin 692, 2018 yılında 2 bin 858, 2019 yılında ise 2.826 olduğu görülmektedir. Sinema koltuk sayısına bakıldığında 2017 yılında 328 bin 845, 2018 yılında 342 bin 813, 2019 yılında ise 337 bin 914 olduğu görülmektedir. Sinema sektöründe çalışan sigortalı sayısı ise 2017 yılında 18 bin 99 iken, 2019 yılında 23 bin 444'e kadar çıkmıştır. Yıllar bazında salon sayısı, koltuk sayısı ve sigortalı çalışan sayısında artışın yaşanması sinemaya gösterilen ilginin artması ve sinemaya erişilebilirliğin kolaylaşması ile ilişkilendirilebilir. Bunun yanı sıra 2000'li yıllarla birlikte AVM sayılarının artması ve sinema salonlarının AVM'lere kayması; salon, koltuk ve sektörde çalışan personel sayısını artırmıştır. 2020 yılı verileri henüz istatistiklere geçmemiş olmasına rağmen Covid-19 virüsü dolayısı ile film çekimlerine ara verilmesi, yeni projelerin ertelenmesi ve filmlerin vizyona giriş tarihlerinin askıya alınması Türk sinema endüstrisi içerisindeki pek çok faaliyete son vererek hem salon hem koltuk hem de sigortalı çalışan sayılarında düşüş yaşanmasına neden olmuştur. 150 milyar dolara yaklaşan sinema endüstrisinin üçte bir geliri sinema salonlarından elde edilirken pandemi dolayısıyla sinema salonlarının %40'ının açılmayacak olması ve kalan sinemaların da salon eksiltme yöntemine gidecek olmaları ciddi ekonomik problemleri ve işsizlik sorununu beraberinde getirecektir (Box Office, 2020). Özellikle bu sürece küçük sinemalar ve işletmeler direnç gösteremeyerek, 1 Temmuz itibariyle sinema salonlarının faaliyetlerinin serbestleşmesine rağmen kapılarını tekrar açamamışlardır. Hiç kuşkusuz sinema endüstrisi kendisiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili farklı sektörlerin de gelişmesine katkı

sağlayarak, bu sektörlerin de ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır. Pandemi dolayısı ile çekimlere ara verilmesi ve yeni projelerin çekimlerinin durdurulması Türk sinema endüstrisinde iş kayıplarını artırarak birçok çalışanın işsiz kalmasına neden olmuştur. Verilebilecek en çarpıcı örnek hiç kuşkusuz Netflix platformu olacaktır. Zira, Netflix pek çok ülkede film ve dizi çekimleri durduğu için platforma bağlı 120.000 sektör çalışanın işsiz kaldığını bildirmiştir. Çekim sürecindeki projeleri askıya alan ve vizeye hazır filmleri erteleyen 227 bin çalışanlı Disney platformu, 100 bin kişiyi işten çıkarmak durumunda kalmıştır (Uluç, 2020).

SONUÇ

Günümüzde sinema sektörünün küresel büyüklüğü milyarlarca dolarla ifade edilen boyutlara ulaşmış, Türkiye’de de özellikle son on yılda sektörde büyük gelişme yaşanmıştır. Türkiye’de 2002 yılında 9 olan gösterime giren yerli film sayısı 2019 yılında 150’ye çıkmış; 2 milyon olan yerli film seyirci sayısı 2019 yılında 40 milyon izleyiciyi aşmıştır. 2,7 milyar TL ciro ve 700 milyon TL katma değeri ile hızla büyüyen Türk sineması ekonomik büyüklüğünün yanı sıra kültürel tanıtım ve diplomasının en önemli araçlarından biri olması dolayısıyla Türkiye’nin kalkınmasına önemli katkılar sağlamaktadır. 2019 yılında yaşanan Mısır Savaşları, sinema kanununun değişmesi, dijital platform tartışmaları gibi krizlerle mücadele eden sinema endüstrisi, 2020 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 krizi ile tekrar derinden sarsılmıştır. Pandemi krizi, sinema endüstrisinin yapım öncesi, yapım sonrası, dağıtım ve gösterim aşamalarının neredeyse durma noktasına gelmesine, film çekimlerinin, setlerin, gösterimlerin ve festivallerin ertelenmesine veya iptal edilmesine, sinema salonlarının kapatılmasına, binlerce kişinin işsiz kalmasına ve ülke ekonomisinde kayıplar yaşanmasına neden olmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen verilere göre; pandeminin dünya genelinde kendini göstermeye başladığı 2020 yılı ocak ayından itibaren Türkiye’de sinema seyirci sayısında 2019 yılına kıyasla %70,8’lik bir düşüş yaşanmış; bu düşüş film hasılatlarına %69,42’lik bir düşüş olarak yansımıştır. Bu veriler ışığında, Covid-19 krizinin sinema sektörü üzerindeki ekonomik etkisi rakamsal olarak ifade edilmiş ve zararın büyüklüğü ortaya konmuştur.

Şüphesiz sinema endüstrisine yönelik talep ve arz şokunun boyutu ile ekonomik olarak endüstrinin ne düzeyde etkilendiği ve etkilenmeye devam edeceği salgının ne kadar süreceğine bağlıdır. Öyle ki salgın bittikten veya etkili bir aşırı bulduktan sonraki süreçte bireylerin sinema salonlarına gitme eğilimlerinin ne düzeyde seyredeceği ve sektörün yapım, dağıtım ve gösterim aşamasında ne durumda olacağı henüz belli değildir. Sinema endüstrisindeki kayıpların tümüyle engellenmesi de mümkün görünmemektedir.

Mevcut Covid-19 krizi, pandeminin devam etmesi veya sektörün ilerleyen zamanlarda olası diğer krizlere maruz kalması durumunda sinema endüstrisinde reaktif ve proaktif yaklaşımların etkin şekilde kullanılmasının önemini gözler önüne sermiştir. Çalışma kapsamında sinema endüstrisi paydaşlarına, bu endüstrinin ana aşamaları olan fikir, üretim ve dağıtım-gösterim aşamalarına yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Covid-19 krizi üretim ve gösterim aşamalarını ciddi anlamda etkilemiş olsa da yapım öncesi aşama için bir fırsat olarak görülebilir. Bu noktada karantina süreçleri, proje yazımı, senaryo, oyuncu ve teknik ekip seçimi gibi yapım öncesi aşamalar için geniş zaman dilimi ayrılmasına olanak sunduğu düşünülmektedir. Virüsün bulaş oranını artırmamak için 16 Mart itibariyle İçişleri Bakanlığının 81 il valiliğine gönderdiği “Corona Virüs Tedbirleri” kapsamında sinema salonları kapatılmış ve setlere ara verilmiştir. Bu süreç sinema endüstrisinde ekonomik kayıplara sebebiyet veriyse de bir yandan da sektörün geliştirilmesi adına fayda sağlanabilecek bir zaman aralığı sunduğu düşünülmektedir.

2019 yılında 10 milyon seyirci kaybının yaşandığı görülmektedir. Türk sinemasında son dönemlerde yerli filmlerin kaliteden uzak ve sadece seyirciyi oyalamaya yönelik üretilmesi bu kaybın nedeni olarak gösterebilir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, Türk sinema sektörünün Covid-19 süreci yaşanmasa dahi ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Esasen pandemi sürecinin endüstri paydaşlarına dinlenme ve mevcut durumu tartışma fırsatı sunduğu söylenebilir. Bu süreç endüstri paydaşlarına, düşük nitelikteki filmlerin dağıtılmasının sinema sektörünü baltaladığının farkına varılması açısından bir fırsat sunmuştur. Bu süreçte paydaşlar hedef kitleyi, kendilerini ve endüstrinin tamamını

gözden geçirip analiz etme, daha doğru adım atmak için aksiyon planları geliştirme şansına sahip olmuştur. Yapım şirketleri, bu süreci nefes alma süreci olarak görmüş, biriken proje dosyalarını değerlendirmiş, mevcut projelerini iyileştirmiş ve geliştirme şansına sahip olmuştur. Bu durumda pandemi sonrası nitelikli yapımlarda artış yaşanacağı öngörülmektedir. Nitelikli ve başarılı bir film ortaya çıkarmak için sinema endüstrisi değer zincirinin en önemli aşamalarından biri şüphesiz fikrin olgunlaştığı ve bir temel değere yansıtıldığı yapım öncesi, yani fikir aşamasıdır. Bu süreçte yapım şirketleri, senaristler ve diğer ekip üyeleri masa başındaki projeleri daha detaylı inceleme, mevcut fikirlerini geliştirip olgunlaştırma, eksiklerini görme ve bunların giderilme için kendilerine daha titiz ve detaylı çalışma zamanı oluşturma fırsatına sahip olmuşlardır. Pandemi sürecinden sonra üretimin azalması ve gelecekte daha az sayıda yapımın gerçekleşeceği düşünüldüğü zaman bu süreçte iyi çalışılmış projeler, normalleşme sürecine girildiği dönemde diğer eserlere göre üstünlük sağlayacaktır.

Sinema endüstrisi değer zinciri içerisindeki kilit aşama olan yapım aşaması pandemi sürecinden en fazla etkilenen aşamadır. Bu aşamada ise sinema endüstrisi paydaşları, krizle baş edebilmek için çekim aşamasında, set kuralları koymuştur. Set ortamının ve cihazların dezenfekte edilmesi, set çalışanı sayısının azaltılması ve dönüşümlü çalıştırılması, çalışanların sete alınmadan önce sağlık kontrolünden geçirilmesi, maske ve sosyal mesafe kurallarının korunması pandemi sürecinde yapım aşamasını rahatlatıcı önlemler olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu önlemler film çekim süreçlerini uzatmış ve maliyetleri de artırmıştır. Süreç ve maliyet açısından ise daha az insan ve mekân, daha az ekip ve daha az bütçenin kullanıldığı bağımsız (arthouse) filmler alternatif bir yöntem olarak değerlendirilmiştir.

Türk sinema endüstrisinin yapım sonrası aşamasında bir rahatlama yaşaması muhtemeldir. Filmlerin vizyon tarihlerinin ötelenmesi, yapım sonrası aşama olan post-prodüksiyon için de geniş bir çalışma zamanı sunmuştur. Bu durum da filmin kurgu, seslendirme, renklendirme, efekt uygulamalarının sıkıştırılmadan, daha özenli ve titiz yapılmasına imkân tanımıştır. Filmlerin vizyona girmeden, daha geniş bir zaman aralığında incelenmesi, hata ve eksikliklerin görülmesini sağlamıştır.

Filmlerin vizyona kusursuza yakın post-produksiyon özellikleri ile daha güçlü girebilmesine ön ayak olmuştur.

Sinema salonlarının kapatılmasıyla beraber dağıtım ve gösterim aşaması bu süreçte en fazla etkilenen aşama olmasına rağmen, bir yandan da bu süreç; teknik alt yapısı, geniş hedef kitlesi ve zengin içeriğiyle endüstrinin önemli ayaklarından biri olan dijital platformların daha görünür hâle gelmesini tetiklemiştir. Dünya genelinde 203,7 milyon kullanıcıya sahip olan Netflix, pandeminin yayılmaya başladığı 2020 yılının ilk çeyreğinde 36,6 milyon, 2020 yılının son çeyreğinde 8,51 milyon, 2021 yılının ilk çeyreğinde ise 6 milyon yeni izleyici tarafından satın alınmıştır (BoxOffice, 2021). Disney'ın Şubat 2020 yılında 28 milyon olan kullanıcı sayısı, Nisan 2020 yılında 20 milyon yeni kullanıcı ile 50 milyonu aşmıştır. Ayrıca pandemi süreciyle birlikte ortaya çıkan ve öncelikli olarak yerli yapımları yurt dışına ihraç etme söylemiyle Demirören Grup bünyesinde kurulan Dramax platformu ve Acun Medya bünyesinde faaliyet gösteren Exxen gibi platformlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Örneğin 1 Ocak 2021 tarihinde yayın hayatına başlayan dijital içerik platformu Exxen 3 günde 500 bin kullanıcı sayısına ulaşmıştır (Candoğan, 2021). Bu dijitalleşme sürecinde bir nevi katalizör görevi gören Covid-19, dijitalleşmenin sinema endüstrisi değer zinciri içerisinde gösterim ve dağıtım aşamasında yer alması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Pandemi sürecinde dijital platformlar, ana akım kanallar ve dağıtım şirketlerinin birlikte üretim yapmaları hem kriz döneminde maliyetin düşmesi hem de karantina sürecinde insanların sinema anlamında zengin bir içeriğe sahip olmasını sağlamıştır.

Bu durum beraberinde dünya genelinde tartışılan bir diğer konu, seyircinin dijital platformlar üzerinden geliştirdiği yeni alışkanlıkların geleneksel izleme deneyimini nasıl etkileyeceği konusudur. Pandemi sonrası, insanlar doğası gereği sosyalleşme ihtiyacı ile gidebileceği mekân arayışında olacaktır. Sinema salonları da onlara bunu sağlayacak yegâne mekanlardan biridir. İnsanların hem sosyalleşip film izleme hem de yeni bir dünyaya girme tecrübesini yaşayabilecekleri bir yer olan sinema salonları, pandemi sürecinde virüsün ölümcül tehlikesi gözle görülür düzeyde azaldığında gerekli önlem ve tedbirler dâhilinde eski canlılığına geri dönecektir. Fakat dijitalleşme geleneksel sinemaya zorlayıcı bir güç olacak ve dijital farkındalık,

sektörü daha kaliteli filmler yapmaya zorlayacaktır. Bu da Türk sinema endüstrisinin olumlu yönde gelişmesini sağlayacaktır. Covid-19, dijitalin sinemayı, sinemanın da dijitali destekleyeceği ve birbirine itici güç olacağı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu sayede pandemi süreci daha kaliteli filmlerin önünü açmak için bir fırsat olarak görülmektedir.

Covid-19 sürecinde sektörün kısa vadedeki ihtiyaçlarının karşılanması, orta ve uzun vadede ise faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için sinema sektörüne yönelik özel bir destek paketine ihtiyaç duyulmaktadır. Derneklerin ve devletin hem sektör çalışanlarına hem de film yapımcılarına vereceği ekonomik destek oldukça önemlidir. Netflix, İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSİV) ve Sinema Televizyon Sendikasının, COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenen sinema televizyon sektörü çalışanlarına destek amacıyla; Türkiye genelinde prodüksiyonların durmasından olumsuz etkilenen kamera arkası çalışanlarına 4 milyon TL'lik katkı sağlama girişiminde bulunması, verilecek en güzel örneklerdir (Bağımsız Sinema, 2020). Avrupa ülkelerinde oluşturulan acil yardım fonları gibi Türkiye'de de sinema sektörüne özel bir teşvik politikası yürütülmesi, devlet tarafından yürütülen önlem ve destek paketlerinin uygulanması sektöre büyük destek sağlayacaktır.

Hiç kuşkusuz, sinemanın önemli kollarından biri olarak faaliyet gösteren film festivalleri de pandemi koşullarının yaratmış olduğu krizden etkilenmiştir. Festivallerin pandemi etkisiyle çevrim içi platformlara yönelmeleri, film üretim sürecinde yapısal ve teknik açıdan birtakım değişiklikler yaşanmasını zorunlu kılmıştır. Bu süreç hem film festivallerinin organizasyon boyutunda hem de festivallere katılan filmlerin üretim faaliyetleri üzerinde etkili olmuştur. Türkiye özelinde bakıldığında 1 Mart-30 Haziran 2019 tarih aralığında yani Covid-19 Pandemi Öncesi Dönemde Düzenlenen Film Festivali Sayısı 31 iken 1 Mart-30 Haziran 2020 tarihleri arasında bu rakam 10'a düşmüştür. 1 Mart-30 Haziran 2019 tarihleri arasında Çeşitli Nedenlerle Ertelenen/ İptal Edilen Festival bulunmazken bu rakam 1 Mart- 30 Haziran 2020 Tarih Aralığında 20'ye ulaşmıştır (Çakar Bikiç, 2020). Dünya genelinde bakıldığında ise 73. Cannes Film Festivali, Karlovy Vary Film Festivali, 73. Locarno Film festivali gibi geleneksel festivallerin iptal edildiği görülmektedir. Film Festivalleri yapımcı, yönetmen gibi sinema profesyonellerinin

filmlerini izleyiciye sunmalarına olanak tanıyan en önemli etkinliklerdir. Bu etkinliklerin sinema sektörünün endüstriyel anlamda devamlılığını sağlayan en önemli araçlardan biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda pandeminin film festivalleri üzerinde yarattığı değişimlerin pandemi sonrasında devam edip, etmeyeceği ise ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Türten, 2020).

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve kısa sürede dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsünün Türk sinema endüstrisi üzerindeki ekonomik etkilerinin istatistiksel veriler ile ortaya konmaya çalışıldığı bu araştırma, Türk sinema endüstrisinin kırılgan bir yapıda olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tüm değer zincirleriyle beraber derinden etkilenen, doğrudan ve dolaylı olarak birçok sektörü de etkileyen Türk sinema endüstrisi, bu kriz ortamından kısa vadede kurtulamayacaktır. Sürecin belirsizliği ve şu ana kadar yaratmış olduğu ekonomik zarar uzunca bir süre Türk sinema endüstrisinde etkisini hissettirecektir. Sağlam sermaye birikimine sahip olmayan, yapısal sorunlarla ilerleyen, kurumsallaşma ve örgütlenmesini tamamlayamamış olan sinema endüstrisi paydaşlarının bu krizi kolay atlatması mümkün görülmemektedir. Bu krizin aşılması ve endüstrinin süreç içerisinde ortaya çıkan yapısal sorunlarının çözülebilmesi için devlet ve özel sektörde bu alanda çalışan tüm paydaşların bir araya gelmesi gerekmektedir. Tüm paydaşların ortak paydada buluşup çözüm önerileri sunmaları, kriz süreci için ve kriz sonrası dönem için yol haritası çizmeleri gerekmektedir. Pandeminin yaratmış olduğu krizi, yapısal sorunları çözmek için bir fırsat olarak değerlendirmek mümkündür. Hâlihazırda var olan Türk sinema endüstrisinin çözülemeyen yapısal sorunlarını çözmek için Covid-19 krizi katalizör işlevi sağlayabilir. Sinema hem ulusal kültürün önemli bir aktarıcısı olması hem de kültür ekonomisi içerisinde yüksek katma değer yaratma potansiyeline sahip olması dolayısıyla Covid-19 krizinden öte mutlaka desteklenmek zorunda olan stratejik bir alandır.

Bu çalışma, araştırma yönteminin özellikleri ve pandemi sürecinin devam ediyor olması nedeniyle tarihsel sınırlıklara sahiptir. Bu nedenle araştırma sonuçları doğrultusunda ileri dönemde bu konu üzerine çalışmalarını sürdürecektir olan araştırmacıların, pandeminin bundan sonraki süreçte sektörü ekonomik anlamda ne

düzyeyde etkileyeceğini irdelemelerinin alan yazınına katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Bu noktadan hareketle, pandemi süreci ile beraber sinemada dijitalleşmenin hız kazanmasını da göz önünde bulundurarak seyircinin dijital platformlar üzerinden geliştirdiği yeni izleme alışkanlığının, geleneksel izleme deneyimini ve sinema salonlarının seyrini nasıl etkileyeceği konusunda farklı araştırmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- ABİSEL, Nilgün. (1994). Türk Sineması Üzerine Yazılar, Ankara: İmge Kitapevi.
- AYDEMİR, Şenay (2020). Ne Olacak Bu Sinemanın Hali? / 2: Daralma yüzde 50'leri aşabilir. Evrensel: <https://www.evrensel.net/yazi/86494/ne-olacak-bu-sinemanin-hali-2-daralma-yuzde-50leri-asabilir>, Erişim Tarihi: 10.09.2020.
- AKCA, Meltem (2020). Covid-19'un Havacılık Sektörüne Etkisi, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7 (5): 45-64.
- BAĞIMSIZ SİNEMA (2020). Bağımsız Sinema. <https://www.bagimsizsinema.com>, Erişim Tarihi: 10.09.2020.
- BAHAR, Ozan ve NUR Çelik İlal (2020). "Corona Virüsün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri", International Journal of Social Sciences and Education Research, 6 (1), s.125-139
- BOXOFFICE (2020). BoxOffice. <https://boxofficeturkiye.com>, Erişim Tarihi: 11.09.2020.
- BOXOFFICE (2020). Box Office Türkiye. <https://boxofficeturkiye.com/haber/salginin-sinemadaki-bilancosu-yilin-ilk-ceyreginde-en-buyuk-10-pazarin-gise-kaybi-59--2561>, Erişim Tarihi: 11.09.2020.
- BOXOFFICE (2020). Covid-19 Salgınının Sinemaya Etkisi: Türkiye Ve Dünyada Son Durum Ne? Box Office: <https://boxofficeturkiye.com/haber/covid-19-salgininin-sinemaya-etkisi-turkiye-ve-dunyada-son-durum-ne--2530>, Erişim Tarihi: 12.10.2020.

CANDOĞAN, Okan (2021). Acun Ilıcalı, Exxen'in İlk 3 Gününde Ulaştığı Abone Sayısını Açıkladı, <https://www.webtekno.com/exxen-abone-sayisi-aciklandi-h104352.html>, Erişim Tarihi: 13.04.2021

ÇAKAR BİKİÇ, Nagihan (2020). “Pandemi Etkisi: Kısa Film Festivalleri ve Yaşanan Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 8 (2), s.1234-1261.

CORBİN, Juliet, ve STRAUSS, Anselm (2008). Basics Of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory, Thousand Oaks: Sage.

DONAHUE, Suzanne Mary (1987). American Film Distribution: The Changing Marketplace, Ann Arbor: UMI Research Press.

DÖNMEZ ERSÖZ, Begüm (2020). 2020’de Ekonomide Pandemi Etkisi: “Büyük Tecrit”. Amerikanın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/iki-bin-yirmide-ekonomide-pandemi-etkisi-b%C3%BCy%C3%BCktecrit/5716244.html>, Erişim Tarihi: 12.10.2020.

DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ. (2020). WTO. https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/covid19_e.htm, Erişim Tarihi: 10.10.2020.

ERENSOY, Şirin Fulya (2012). Hollywood'dan Indiewood'a Amerikan Sinemasının Değişimi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ERKİLİÇ, Hakan (2003). Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Ekonomimize Etkileri, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul.

ERUS, Zeynep (2007). “Film Endüstrisi ve Dağıtım: 1990 Sonrası Türk Sinemasında Dağıtım Sektörü”, Selçuk Üniversitesi İletişim, 4(4), s. 5-16.

EUROPEAN AUDIOVISUAL COUNCIL. (2016). European Audiovisual Observatory. <https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/>, Erişim Tarihi: 13.10.2020.

- GÜNGÖR, Arif Can (2013). “Püritenizm ve Hollywood İlişkisi”, Gaziantep University Journal of Social Science, 12(1).
- HEDETOFT, Uilly (2000). Contemporary Cinema: Between Cultural Globalization and National Interpretation, (Editörler), M. Hjort, ve S. MacKenzie. Cinema and Nation, England, London: Routledge.
- HERMANN, Charles (1972). International Crisis: Insights from Behavioral Research, New York Free Press.
- HILL, John (2008). Ulusal Film Politikaları: Ekonomi ve Kültür Arasında,(Editörler) Bayraktar, D. Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler.İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2020). T.C. İçişleri Bakanlığı. <https://www.icisleri.gov.tr/>: https://www.icisleri.gov.tr, Erişim tarihi: 15.12.2020.
- İSTANBUL KALKINMA AJANSI. (2017). İSTKA İstanbul Kalkınma Ajansı. Türkiye'de Film Endüstrisi: <https://www.istka.org.tr/media/131187/t%C3%BCrkiye-de-film-end%C3%BCstrisi-2011-2015.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2020.
- KANZLER, Martin (2014). The Turkish Film Industry: Key Developments 2004 to 2013. Council of Europe. European Audiovisual Observatory. <http://www.obs.coe.int/country/turkey/film>, Erişim Tarihi: 10.11.2020.
- KESKİN, Sadık (2008). Türk Sinemasının Mali Yapısı ve Problemleri. Uzmanlık Tezi. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Müdürlüğü, 3.
- KING, Geoff (2002). New Hollywood Cinema. New York: Columbia University Press.
- KIRANKABEŞ, Mustafa Cem (2018). “Film Endüstrisinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: 2005Q1-2016:Q2 Dönemi Türkiye Film Endüstrisi Örneği”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Endüstrisi Dergisi, 21(39), s.323-336.

MELİS, Yalçın (2020). *12.3 Milyar Dolarlık Sinema Gişe Geliriyle Çin, ABD'ye Fark Atacak*. Paratic: <https://paratic.com/12-3-milyar-dolar-sinema-gise-gelir-cin-abd-fark-atacak>, Erişim tarihi:18.12.2020.

ÖVGÜN, Barış ve GÜL, Hasan (2019). “Kriz Yönetiminde Reform”, Resilience Journal, 3 (2), s.173.

PARLAYANDEMİR, Gizem (2011). Türk Sinemasının Endüstriyel Yapısının Amerikan Sinemasının Endüstriyel Yapısıyla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

POTTER, James (1998). Media Literacy, Thousand Oaks. London: Sage Publications.

ŞANİ, Ahmet Emre (2020). *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/koronavirus-tedbirleri-dunya-sinema-sektorunu-olumsuz-etkiledi/1770142>, Erişim Tarihi: 12.12.2020.

SEÇİLMİŞ, Cihan ve SARI, Yaşar (2010). “Kriz Dönemlerinde Konaklama İşletmelerinin Kriz Yönetimi Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (1), s.501-520.

SOYLU, Özgür Bayram (2020). “Türkiye Ekonomisinde Covid-19’un Sektörel Etkileri”, Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7 (6), s.169-185.

T.C SAĞLIK BAKANLIĞI. (2020). T.C Sağlık Bakanlığı. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/sss/halka-yonelik>, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

TEW, Paula Johnson; LU, Zhen; TOLOMİCZENKO, George ve GELLATLY, Joanne (2008). “SARS: Lessons in Strategic Plannig for Hoteliers and Destination Marketers”, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 20(3), p.332-345.

TÜRTEEN, Burak (2021). “Film Festivalleri ve Turizm İlişkisi: Belgesel Film Yönetmenleri Üzerine Bir Çalışma”. Erciyes İletişim Dergisi, 8 (1), p.205-230.

ULUÇ, Hıncal (2020). Sinemaların Sonu Mu Geliyor! <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/uluc/2020/05/13/sinemalarin-sonu-mu-geliyor>. Erişim Tarihi: 14.05.2020.

WACH, Elise (2013). Learning About Qualitative Document Analysis. . IDS Practice Paper in Brief.

WORLDMETER (2020). Worldometer: <https://www.worldometers.info/tr>, Erişim Tarihi: 21.06.2021.

YU, Larry; STAFFORD, Greg ve ARMOO, Alex Kobina (2006). “A Study of Crisis Mangement Strategies of Hotel Managers in the Washington DC metro are”, Journal of Travel and Tourism Marketing, 19 (2), p.91-105.

Çalışma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.